

Zeldzame broedvogels in 2012: veel Witwangsterns en Kleinst Waterhoentjes en de eerste Pontische Meeuw

Witbandkruisbekken,
Terschelling, 25 april 2012.
Foto: Arie Ouwerkerk

Eind oktober kwamen traditiegetrouw de districtskoördinatoren zeldzame broedvogels en kolonievogels bij elkaar, dit keer in Camperduin NH. Hieronder een greep uit de broedvogelnieuwtjes die er werden uitgewisseld, aangevuld met informatie van o.a. internet en Dutch Birding. Een deel van de vermelde gevallen is nog niet geverifieerd en het overzicht is natuurlijk zeer onvolledig. In het broedvogelrapport is te zijner tijd alles na te lezen.

Nieuw voor Nederland

Sinds enkele jaren bevindt zich bij het stuwcomplex in de Nederrijn bij Amerongen Ut een kleine kolonie Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen met in zowel 2011 als 2012 tevens een mengpaar Geelpootmeeuw (man) met Zilvermeeuw. Op 3 maart 2012 baltste een geringde (al dan niet helemaal zuivere) vijfde kalenderjaar man **Pontische Meeuw** met een adulte vrouw Zilvermeeuw. Na copulatie (10 maart) duurde het tot 27 april voor er serieuze nestbouw begon. Op 2 mei zaten beide partners afwisselend op het nest dat op 16 en 25 mei 3 eieren bevatte. Half juni werd een jonge hybride Pontische Meeuw gezien. Deze 'eerste voor Nederland' bleef tot in de tweede week van augustus aanwezig (www.birdingwageningen.blogspot.nl).

Niet succesvol was de eerste broedpoging van een paar adulte **Kuifaalscholvers** nabij Neeltje Jans Zl. Op 20 maart 2012 bleef één adult anderhalf uur op een nest zitten. De partner bracht wier en stokjes aan die door de broedende vogel in het nest werden verwerkt. Een derde adulte Kuifaalscholver (met Schotse kleuring) werd fel verjaagd. De volgende dag lag een rood touw dat de Kuifaalscholvers in hun nest hadden verwerkt even verderop in het nest van een Grote Aalscholver. Het is onduidelijk of er ooit eieren in het Kuifaalscholver-nest lagen. Op deze voor Nederlandse begrippen opmerkelijke broedplek (strekdam) nestelen vanaf 1999 'gewone' Aalscholvers en werd in 2008 het eerste zekere broedgeval van een Grote Aalscholver in ons land vastgesteld. Ook in 2009-12 broedden er Grote Aalscholvers (resp. 2-3, minimaal 5, 6 en 2 paren) op de voor deze ondersoort enige jaarlijkse broedplek in Nederland. In 2010 werd er in de kolonie ook al eens een baltzend paar Kuifaalscholvers gezien, maar zonder nestbouw.

Spectaculaire waarnemingen in nieuwe moerasgebieden

Eén van de hoogtepunten van 2012 was ongetwijfeld de vestiging van 26 paren

Witwangsterns in de Kropswolder-buitenpolder nabij het Zuidlaardermeer Gr, die in totaal circa 60 jongen grootbrachten. Broedgevallen zijn alleen bekend uit 1938 (9), 1945 (9), 1958 (15), 1965 (7), 1997 (nest met uitgevlogen jong Noordelijke Randmeren) en 1999 (mislukt nest Soerendonks Goor NB).

In een ander nieuw moerasgebied, De Onlanden Dr nabij het Leekstermeer, verbleven recordaantallen **Kleinst Waterhoentjes**. In de nacht van 17-18 juni werden er maar liefst 20-25 gehoord! Wellicht aangespoord door deze aantallen gingen ook elders waarnemers 's nachts op zoek, met positief resultaat in ZW-Drenthe (1 roepende vogel), Overijssel (1), Gelderland (1), Flevoland (1), Noord-Holland (3-4 territoria op 2 locaties waarbij minimaal één paar met jongen), Zuid-Holland (3 gebieden met steeds 1 roepende vogel) en Noord-Brabant (paar met 3 pullen). De nachtbezoeken leverden ook mooie aantallen **Porseleinhoentjes** op in bijv. De Onlanden (15) en de Westbroekstermadepolder nabij het Zuidlaardermeer Gr (13, hier ook meer dan 100 paren Geoorde Fuut!) en zelfs enkele **Klein Waterhoentjes** (mannetje nabij Arnhem, 2 mannetjes en 1 vrouw in De Wieden Ov). Op het goede **Steltkluten**-jaar 2011 (24 paren, 7e aantal ooit voor ons land, zie Limosa 2012-3) volgde opnieuw een behoorlijk goed jaar met minimaal 14 paren verdeeld over Groningen (2), Friesland (1), Drenthe (1), Flevoland (minimaal 3), Zuid-Holland (3-4), Zeeland (3) en Limburg (1 bij Arcen met de eerste vliegvlugge jongen in ruim een halve eeuw voor deze provincie).

Zeer zeldzame broedvogels

In ZW-Drenthe broedde voor het achtste opeenvolgende jaar een paar **Wilde Zwanen** (6 eieren, 5 pullen waarvan geen enkele vliegvlug werd). De enige broedplek van **Nonnetjes** in ons land (Friesland) was voor het derde opeenvolgende jaar bezet: één nest werd verlaten en in twee andere nesten lagen 8 of 9 eieren. **Zeearenden** broedden succesvol in het Lauwersmeer, de

Velduil, Reiderwolderpolder, 3 mei 2012.

Foto: Jan Altena

Witwangstern met nestmateriaal boven broedplaats.

Groningen, 27 mei 2012. Foto: Cock Reijnders

Randmeren, de Oostvaarserplassen en de Biesbosch (zie Sovon-Nieuws 2012-3: 12-13). Zowel het aantal broedparen als het aantal uitgevlogen jongen (5) is een record. In de Achterhoek bracht een paar **Rode Wouwen** een jong groot. In het Dwingelderveld Dr kropen voor het eerst (2) jonge **Kraanvogels** uit het ei. In het 'Kraanvogelbolwerk' Fochteloërveen broedden voor het eerst 4 paren en was een vijfde paar (territoriaal) aanwezig; van de 7 jongen werden er 3 vliegvlug. Sinds de vestiging in 2001 zijn ieder jaar, behalve in 2011, jongen geboren. Paren elders in het land (o.a. Engbertsdijksvenen Ov) waren niet succesvol.

Tellers op het eiland De Kreupel in het IJsselmeer vonden een pul van een **Dwergmeeuw** en liefst 3 nesten van de **Pijlstaart**. Vrouwtjes Pijlstaart met 5 resp. 11 jongen werden gezien nabij Hardenberg Ov en langs de Friese Waddenkust.

De **Oehoe** is nog steeds een zeer zeldzame broedvogel, maar de aantallen nemen wel langzaam toe. In 2012 waren er zeker 10 paren. Nieuw waren broedgevallen in Noord-Brabant (grondnest) en Twente. In Den Haag verbleef het gehele voorjaar een roepend (wild?) mannetje in de omgeving van een tam vrouwtje Oehoe. Een paartje **Hoppen** bracht 2-3 jongen groot in Noord-Limburg (foto in Sovon-Nieuws 2012-3: 6-7), het eerste geslaagde broed-geval sinds 1995 (Noord-Brabant). Opnieuw broedden er **Bijeneters** in ons land (2 succesvolle broedgevallen, Overijssel). Deze aansprekende soort broedde deze eeuw in 9 van de 13 jaren in ons land. In de 20e eeuw werd slechts drie maal gebroed (1964, 1965 en 1983).

Op de Veluwezoom was vanaf 10 juni tot en met 9 juli een zingende **Bergfluits** aanwezig. Op 30 juni vloog de vogel continu met voer (langpootmuggen, nachtvinders, rupsen) naar een nest en later werden er tenminste twee jongen gezien. Ondanks langdurig observeren bleef onduidelijk of

de partner eveneens een Bergfluits betrof dan wel een Fluits.

Uit de regio

Opvallend is het mengpaar **Blauwe Reiger x Grote Zilverreiger** in een Blauwe Reigerkolonie in de Achterhoek. Voor zover bekend zijn er geen jongen grootgebracht. Zulke mengparen zijn in ons land eerder vastgesteld en waren deels ook succesvol (Oostvaardersplassen, Nieuwkoopse Plassen). De Werkgroep Grauwe Kiekendief spoorde 44 paren **Grauwe Kiekendieven** op (2011: 63), waarvan de meeste op de uitgestrekte akkers in Groningen. In België broedde de soort voor het eerst sinds 12 jaar. Opvallend zijn ook een broedgeval van een paar **Blauwe Kiekendieven** in een tarweakker bij Nieuwolda Gr en de vestiging van zeker 10 paren **Velduilen** op de akkers in Oost-Groningen.

In een bos in Drenthe en op twee plekken op de Veluwe riepen **Ruigpootuilen**. Dankzij de inspanning van een groot aantal vogelaars lukte het ook in 2012 weer de **Middelste Bonte Specht** in beeld te brengen in Twente (in 2009-2012 resp. 54, 87, 125 en 153 territoria). Gerichte zoekacties in de regio Nijmegen leverden zeker 16 territoria op, een verdubbeling ten opzichte van 2011, waarbij de nieuwe locaties in de Ooijpolder en de Betuwe opvallen. In de Achterhoek worden steeds meer bossen bezet en werden 65-70 territoria gevonden (2011: 59) en in Limburg tenminste 130 (2011: 129). Tekenend voor de uitbreiding zijn voorts de 6 territoria op de Noord-Veluwe.

In de Dordtse Biesbosch werden maar liefst 64 **Cetti's Zanger**-territoria gekarteerd (eerste in 2007; 59 in 2011). En wie had 10 jaar geleden gedacht dat de soort in ons land een 'stadsvogel' zou worden (7 territoria in Dordrecht en 1 in Vliissingen). Van een broedende **Raaf** op de Veluwe of Utrechtse Heuvelrug kijken we niet op, maar anders wordt dat bij succesvolle

broedgevallen in Zuid-Holland (omgeving Wassenaar, 2 uitgevlogen jongen) of Noord-Brabant (nabij Uden, 3 uitgevlogen jongen, foto in Sovon-Nieuws 2012-2). In beide provincies gaat het om de eerste broedgevallen van 'wilde vogels' in een eeuw tijd.

Na 15 jaar werd het 'parrotbill-mysterie' van Limburg opgelost. Na meldingen van diksnavelmezen sinds 1997 (incl. een nestvondst) werden dit voorjaar in het Leudal eindelijk goede foto's gemaakt van twee alarmerende adulte vogels en minimaal twee pas uitgevlogen jongen waaruit bleek dat het om **Bruinkopdiksnavelmezen** gaat, een exoot afkomstig uit Oost-Azië verwant aan onze Baardman. Het is aannemelijk dat het ook bij eerdere waarnemingen om deze soort ging die tevens in Noord-Italië broedt.

Diep in de gevarezone

In het voorjaar werden op de Sallandse Heuvelrug slechts 2 **Korhanen** en 8 Korhennen geteld. Op 1 mei werden 5 Zweedse vogels uitgezet in het gebied (4 hanen en 1 hen) waarvan een duo begin juli nog leefde. Uit een persbericht bleek dat er dit jaar 28 jongen zijn geteld, die echter alle op een leeftijd van ongeveer een week stierven. Voor de **Duinpieper** is het doek jaren geleden al gevallen. Opvallend was daarom de melding van een zingende vogel eind juni op de Veluwe. Vervolgwaarnemingen bleven echter uit. De **Kuifleeuwerik** houdt nog net stand, met dit jaar zingende vogels in Eindhoven (voor de datumgrenzen), een langdurig zingende vogel in Den Bosch en een tweetal bij Venlo (waarbij een exemplaar met nestmateriaal op 3 juni).

Nadat in 2011 'zomaar' weer broedende **Grauwe Gorzen** op akkers in Groningen werden gevonden (8 territoria) doken dit jaar gorzen op in Gelderland (3 territoria met ook uitgevlogen jongen nabij Brakel, 1 territorium Loowaard bij Duiven). Deze territoria sluiten mooi aan bij het wat talrijker voorkomen dit jaar stroomopwaarts

Eerste resultaten Jaar van de Grauwe Klauwier

langs de Rijn in Duitsland. Meldingen uit Groningen bleven uit.

Toekomst?

Enkele jaren geleden leek het eigenlijk nog onmogelijk. Maar, gezien de spectaculaire aantalsontwikkeling in Zuid-Europa (zie een komend nummer van Limosa), wie weet kunnen we over enkele jaren de **Zwarte Ibis** begroeten als nieuwe broedvogel? Twee ibissen (wellicht een paar) verbleven langere tijd in de Kropswolderbuitenpolder waarbij één van de ander een tak aanbood. In juli werden in het Veluwemeer twee adulte en twee (vliegvlugge) 'juvenile' **Visarenden** gezien (15 juli) met twee en drie dagen later 3 vogels bij elkaar. Intrigerende waarnemingen maar aanwijzingen voor een lokaal broedgeval ontbraken. Hetzelfde was het geval bij een in Drenthe overzomerende tweede kalenderjaar man **Steppiekiekendief** en bij **Grote Zaagbekken** in het Haringvliet ZH (9 juveniele, maar vliegvlugge, vogels in augustus; in 2011 werd er ook al een vrouwtje met 10 vliegvlugge jongen gezien). Op Terschelling verbleven van 25 april tot 3 juni twee **Witbandkruisbekken**, vermoedelijk een paar, maar aanwijzingen voor een broedgeval ontbraken ook hier (dit in tegenstelling tot Denemarken waar het eerste succesvolle broedgeval plaatsvond).

Mocht u nog gegevens van zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag zo snel mogelijk. Het rapport over 2011 valt komend voorjaar bij alle tellers van zeldzame soorten in de bus als dank voor hun inspanningen.

Tot slot wil ik graag alle districts-coördinatoren, tellers, werkgroepen en terreinbeheerders bijzonder bedanken voor hun inspanningen in 2012!

● **Arjan Boele**

Nu het veldwerk erop zit en ruim de helft van de telgegevens is ingevoerd, kunnen we een eerste overzicht geven van hoe het 'Jaar van...' er voor de Grauwe Klauwier heeft uitgezien.

Toe- en afnames

Er zijn flinke verschillen in aantalsontwikkeling tussen gebieden. Voor het Bargerveen, kerngebied van het eerste uur, werd op basis van de slechte conditie van nestjongen in 2011 voorspeld dat hoogstens 10% van hen dit jaar zou terugkeren. Dit bleek goed te kloppen! Zo'n lage terugkeer kan de populatie niet op peil houden. Deze daalde dan ook van 55 naar 45 broedparen, de laagste stand sinds 2007. In andere delen van Drenthe was het beeld variabel: in sommige gebieden werden meer klauwieren vastgesteld dan het jaar daarvoor, in andere gebieden waren het er minder.

Maar liefst 22 broedparen werden vastgesteld op de Doornspijkse Heide e.o. (Noord-Veluwe), duidelijk meer dan de 17 van vorig jaar. In de Achterhoek werden 7 territoria gevonden (5 in 2011), in Twente 12 (6 in 2011, maar nu iets intensiever onderzocht). Ook in Limburg werden fors meer Grauwe Klauwieren gevonden: 44 tegen 33 in 2011 (Ruud van Dongen). Nieuwe locaties met geslaagde broedgevallen werden hier vastgesteld bij o.a. de Mariapeel en De Zoom (Nederweert).

Al met al kan het broedseizoen, voor zover onze informatie nu reikt, het beste worden omschreven als 'licht in de plus'; het beeld is in ieder geval duidelijk positiever dan we in eerste instantie dachten. In het 'Jaar van...' is ook beter gezocht naar de aanwezigheid van klauwieren buiten de bekende kerngebieden. Er werden 66 gebieden 'geclaimd' die niet eerder of niet recent werden onderzocht. Dit leverde in totaal 17 territoria op.

Variabel broedsucces

In het Bargerveen bracht 75% van de paren succesvol jongen groot. Met een gemiddelde van 3,2 jongen per broedpaar lag het broedsucces zelfs iets hoger dan in voorgaande jaren. Ook de conditie van de jongen was heel redelijk, met maar ongeveer 5% ondervoede nestjongen. Op basis van deze getallen wordt verwacht dat de populatie in het Bargerveen volgend jaar minstens even groot zal zijn als die in 2012, of wellicht licht kan toenemen. Ook op de Doornspijkse Heide was het broedsucces goed met gemiddeld 3,1 jongen per broedpaar.

In andere delen van Drenthe ging het minder goed. Anders dan in andere jaren bleken sommige (met mos beklede) nesten zodanig verzadigd te raken met regenwater dat deze uit de neststruik vielen. Ook werd een nest gevonden waarbij een vrouwtje op dode jongen zat. Daarnaast werden nesten aangetroffen met maar een of twee eieren, wat normaliter zelden voorkomt. Hoewel de definitieve cijfers nog niet zijn berekend, was in delen van Drenthe zowel de conditie van de jongen als het gemiddelde broedsucces zodanig laag dat hooguit 10% van de jongen gaat terugkeren. In dat geval zou volgend jaar een krimp van de populatie kunnen optreden. Ook in Limburg lag het broedsucces onder het gemiddelde: 65% van de paren was succesvol, tegen 73-78% in de vier jaren daarvoor (Ruud van Dongen).

Bijzonder

Elk jaar kent zijn bijzonderheden. Zo werd dit jaar één van de grootste verplaatsingen ooit binnen Nederland geconstateerd. Een gekleurde broedvogel uit het Drentse Holttinge vestigde zich bijna 60 km verderop op de Doornspijkse Heide. In het Dwingelderveld hield zich een vogel op die twee jaar eerder uit het ei kroop in het Bargerveen, op zo'n 45 km. In 2012 bleken twee vogels de respectabele leeftijd van zeven jaar te hebben bereikt: een mannetje in het Bargerveen en een vrouwtje elders in Drenthe. Bijzonder, want pas eenmaal eerder was er in Nederland een zo oude Grauwe Klauwier vastgesteld.

● **Marijn Nijssen (Stichting Bargerveen) & Joost van Bruggen (Sovon)**